

Szerkesztőség és kiadó-hivatal:

Budapest, V. ker. főút 30. sz.
II. emelet, 18. ajtó,hová az előfizetési pénzek,
kéziratok és fölszólamlások
küldendők.Bérmertetlen levelek el nem
fogadjatnak.

Kéziratok vissza nem küldetnek.

SZOMBATI UJSÁG.

ZSIDÓ VALLÁSI, KÖZSÉGI, TÁRSADALMI és KÖZMÜVELŐDÉSI

HETILAP.

Előfizetési díj:

Egy évre . . . . . 6 frt
Fél évre . . . . . 3 „
Negyedévre . . . . . 1 „ 60 kr.
Egyes szám . . . . . 12 „

Hirdetési díj:

Egy kéthasábos petsitor 10 kr
Többszörös hirdetésnél 7 „
Nyilttér sorja . . . . . 20 „
Bélyegdíj . . . . . 30 „
minden beigtatás után.Felelős szerkesztő: **Zsengeri Samu.**

Megjelenik minden szombaton.

Társszerkesztő: **Grosz Viktor.**

TARTALOM; Hit-örök és hit-török. — Manning kardinális és Shaftesbury Károly westminsteri esperes. — A Frankel-Graetz féle folyóirat harminczadik évfolyama. N. E.-től. Tárcza: — A trientizsidó. Grosz Victortól. — Néhány észrevétel. Dr. Perl's „Néhány észrevétel“-ére. Dr. Kohut Sándor-tól. — Történelmi adatok. — Iroda'om. — Lap-szemle. N. E.-től. Az életpálya választása. Lederer Á.-rtől — Levelezés. Rosinger Márton-tól. — Különlélek. — Szerkesztő pósta. — Hird.

Hit-örök és hit-török.*)

A mi évszázadokon át sem kül-, sem belellenségnek nem sikerült, sikerült a magyar országgyűlésnek, midőn a zsidóságot ketté választotta s törvényesen két féle zsidót ismert el hazánkban, ugyanis orthodoxokat és neologusokat.

A zsidó vallásban ugyan nincsen dogma, minek módosítására vagy feloldására szentszék kellene; de mégis furcsa dolog, hogy egy majdnem kizárólag keresztényekből álló törvényhozó testület hatáskörét még a vallási meggyőződésnek megítélésére is kiterjeszti, annak megítélésére, a mihez a szabad vallás-gyakorlat elve szerint semmi köze sincsen s a mihez egyáltalában nem is ért.

Jól tudjuk ugyan, hogy az országgyűlés bona fide cselekedett, midőn Déák indítványára két féle zsidót elismert; de tudjuk azt is, hogy ez Déák részéről csak expediens akart lenni ama harc megszűntetésére, mely a magyar zsidóság kebelében a vallási — pénzalap miatt támadt.

A jó akarat azonban csak enyhíti az eljárást, de semmiképpen sem igazolja. A zsidóságnak anyagi pere volt s ez az országgyűlés elé került mint — szerintünk nem competens — bíróság elé; neki tehát legfőlebb csak az anyagiakra nézve lett volna szabad határozatot hozni, de korántsem a perlekedők hitére nézve.

Tegyük föl, hogy hasonló viszály támadna valamely keresztény felekezet kebelében; valjon az országgyűlés elé kerülne-e a dolog? Kötve hiszszük! Már azért sem kerülne oda, mivel minden bevett, autonom felekezet az ily dolgokat a maga hatáskörében végezi el. S ha oda kerülne is, akkor sem volna bátorsága a czivódó pártokat két különböző felekezetnek declarálni.

A magyar zsidóknak is meg van autonomiájuk, de — a mint a példa mutatja — csak színleg; mert valamint azelőtt, még most is a miniszterium-

*) Némelyek a neologusokat nagy előszeretettel „Posim“ hit-töröknek nevezik.

ban határoznak zsidó ügyekben, a nélkül, hogy a zsidókat csak meg is kérdeznék s a nélkül, hogy az illető ügyosztályban csak egyetlenegy zsidó hivatalnok volna, ki az ily esetekben fölvilágosítást adhatna.

Van ugyan e célra két országos iroda, s ezek egyuttal legmagasabb autonomiai forumok; de éppen az a baj, hogy kettő van, mert ezek létele mintegy dokumentálja, hogy Magyarországon két féle zsidó, vagyis két különböző zsidó felekezet is van.

Pedig a kinek a zsidó vallásról csak némi fogalma van, tudja, hogy a zsidóságban felekezetek nincsenek; azok, a miket úgy neveznek, csak ritus dolgában különböznek egymástól, a vallás tételeire nézve azonban egy szétválaszthatatlan egészet képeznek.

Mennyiben igaz ezen állításunk, bizonyítja azon tény, hogy pl. a jelenlegi pápai orth. zsidók még néhány évvel ezelőtt neolog testvéreikkel együtt karénekes isteni tisztelet mellett végezték áhitatukat a modern berendezésü templomban, míg ellenben most a neologusok ugyan abban a templomban hallgatják a lengyel ritus szerint végzett isteni tiszteletet s meg vagyunk róla győződve, hogy sem az egyik, sem a másik párt nem érzett s nem is érez lelki fundolásokat e miatt.

Mind a mellett tagadhatatlan, hogy van a magyar zsidóságban két párt; de ezek nem vallásfelekezetek, mert nem az egyisten hite, hanem a Mammón, az iskola-alap különítette el őket. Igen helytelenül járt tehát el az országgyűlés akkor, midőn egy bálvány miatt, két hitfelekezetet declarált!

S mit tettek a magyarhoni zsidók, midőn ily módon autonomiájukat illuzorissá tették és vallásuk oszlopait is megingatták? Örültek egymás kárán s továbbra is megőrizték nagy féltékenyen autonomiájukat — a mi nincs.

A magunk és utódaink jól fölfogott érdekei egyaránt követelik ezen abnormalis állapot megváltoztatását, megszüntetését. Jól tudjuk ugyan, hogy ez nem könnyű dolog s hogy mindaddig, míg a magyar zsidóság két pártja között az iskola-alapból származott differenciák ki nincsenek egyenlítve, annak megszüntetése egyáltalában lehetetlen. Mind a mellett hiszszük, hogy az ellenünk folyamatban levő an-

tisemitikus harcz ki fog bennünket józanítani, s ekkor majd találunk utat, módot a differenciák kiegyenlítésére, az egyesség pedig megadja majd az erőt azon eszközök kellő fölhasználására, a mikkel a fenforgó akadályokat el lehet háritani.

Adja isten, hogy ugy legyen!

Manning kardinális és Shaftesbury Károly westminsteri esperes.

A katolika egyház egy bibornoka, egy kitünő szónok, a hirneves író Manning kardinális, a szerencsétlen orosz zsidók érdekében működő segély-bizottság éléreállott. Mily rendkívüli jelenet! Rendkívüli? . . . Nem, hisz Manning kardinális angol, a szabadság honának szülöttje; a szabadság, az emberiség, emberi szeretet, mely nem ismer aljas törzsgyűlöletet, a szerencsésnek megadja az érdemlett tiszteletet és vigaszt nyújt a szerencsétlennek, de nemcsak vigaszt hanem segílyt is nyújt! — Manning kardinális a szabad állam méltó fia. A katolikus kardinálissal összeműködik a vestminiszter esperese, az angol protestans egyház egyik legkiválóbb férfia. Shaftesbury Károly. Nem bámulatos, lélekemelő jelenység? Bámulatos! . . . Nem, mert mindkettő ugyanazon szabad állam sarja, hol a cselekvés vezéreszméje az emberszeretet.

Shaftesbury Károly „Az oroszországi zsidóüldözések“ czim alatt a következő sorokat intézte a „Times“ szerkesztőségéhez:

„Megengedi-e becses lapja által Nagybritania és Irhon polgárait kérdenem, hogy ezen példátlan kegyetlenségekkel szemben, melyeket az orosz czár alattvalói a zsidók ellen elkövetnek, tovább is halgatni fognak? Saját részvétét vezérczikkekben és a hírek közlése által nyilvánította. Fölsorolta a durva tömeg, melyhez, elég gyalázatukra, a lengyelek is csatlakoztak, azon kihágásait, mit a hatóság szeme láttára elkövettek, melyhez hasonlót Jeruzsalem földulása óta a történelemben nem találunk. A hatalom vagy a fenyegetés szavát hangoztatni oktalanság és haszontalan lenne — talán még diplomatikai uton sem járhatunk közbe.“

„De egy nagy nemzet erkölcsi és vallási óvásában, mit az igazság és humanismus nevében emel, hathatós parancsszó rejlik, mi kétségkívül magához a czárhoz és annak felelős minisztereihez is elhallatszik. Mindenesetre könnyebbség és vigaszul fog szolgálni, s meg fogja mutatni az összes művelt világnak, hogy ezen birodalom kereszténysége az orosz kereszténységtől, és legnagyobb sajnálatomra kell mondanom — Németország kereszténységének egy részétől is, — nagyban különbözik.“

Az oxfordi érsek következőkép válaszolt Shaftesburynek:

„Uram! Engedje meg, hogy azonkérdésére, „valjon az angolok szótlanul maradnak-e az üldözésekkel szemben, mit az orosz czár alattvalói elkövetnek,“ — válaszoljak. Nem szóltam volna-e kérdéshez, ha nem tartoznám azok közé, kik az 1876-ban a törökök ellen Bulgáriában elkövetett kegyetlenségek ellen óvást nyújtottak be. Akkoriban szokszor mondták nekünk, hogy az oroszok nem érnek többet a törököknél. Ezen ellenvetést mindig haraggal utasítottam vissza. Azt mondtam, hogy az oroszok nem viselnek háborut asszonyok és gyermekek ellen, bármily kegyetlenül is bánnak a férfakkal. Mindez — megszegyenítve és fájdalommal mondom — nem igaz.“

Az orosz birodalom lakosainak egy része oly tetteket vitt véghez, melyek a legsötétebb korszakban sem lehetett volna borzasztóbbak. Valóban ez események oly hathatós óvást érdemelnek, a milyent csak az angol nép emelhet.

Kiváló tisztelője

J. F. Oxon.

A Frankel-Graetz féle folyóirat harminczadik évfolyama.

Három évtized tünt le, mióta a boldogult Frankel a nevezett folyóiratot megalapította. Első kísérletének (Zeitschrift für die relig. Interessen des Judenthums 1844—46) korai halála nem rettenté vissza az új kezdeményezéstől. Tizenhat éven át ő maga vezérelte és a zsidó tudomány terjedésének és egyes ágak kiművelésének hathatós eszközévé emelte, azután Graetz folytatta körülbelül Frankel szellemében. Mig első évfolyamai kiválólág az egyenjogositás és reform politikai és vallási napi kérdéseinek voltak szentelve, addig a viszonyok jobbra fordulásával tisztán a tudománynak szolgált. Épen a vallás égető kérdéseinek szántsándékos mellőzése és kerülése folytán nem mondhatjuk, hogy annyit használt az ügynek, a mennyi a közreműködő erőktől kitelt volna. Vallásos téren épen nem lehet az életet a tudománytól elválasztani. Nem akarunk párhuzamot vonni közötté és Geiger vállalatai között, e kor jövődő történetírója minden esetre ezen folyóiratok irányában és törekvéseiben fogja megtalálni a szempontokat, a melyekből majd a zsidó szellem történetének egy érdekes és fontos szakaszát fogjuk megérthetni és megítélhetni. Bármely párt-hoz szegődünk is, bárminő nézeteknek hódoljunk is, azt nem lehet állitanunk, hogy megszűnt a mozgalom, mert legnagyobb képviselője sirba szállt, hogy az ügy elvesztette jelentőségét, mert véletlenül nem akad senki, a ki jelentőségére utalna s nyiltan és őszintén, elég erkölcsi és szellemi erővel fegyvert ragadna mellette. Ezen irány tévedései és kinövései oly szembe ötlők, hogy senkinek sem esik nehezeére pálczát törni felette, de kár lesz egészen tekinteten kívül hagyni vagy kereken tagadni, mert nem zörög a haraszt, ha szél nem fú és minden létezőnek némi joga is van a létezésre. Gondoljunk csak azon emlékezetes szavakra, a melyekre R. Méir Ácherhez való viszonyát jellemezte és igazolta egyszersmind. Frankel történeti alapon akarta reformálni a zsidók vallási életét, kiindult onnan, a hova sok századnak nagyon is változatos történeti fejlődése terelte a zsidóságot és ezen alapon akart tovább fejleszteni. Hogy ez mennyire sikerült, azt nem mondhatjuk meg, mert egyáltalában nem sikerült és ezt maga Frankel is belátta és kénytelen volt maga magának megvallani és fel is hagyott törekvéseit vel. Folyóirata, eszméinek ezen hű tolmácsa, visszavonult a tudományos kutatás csendes mezejére, a hol messze-távol a világ zajától a zsidó nép és irodalom egy-egy homályos szakaszát felderíti és megvilágítja.

A jelent kerüli, az ó- és középkorban szeret mulatozni, legujabb évfolyamaiban nagyon régi időkben is. Épen szerkesztője az, a ki a bibliát is óvatos, de nem mindig elég óvatos vigyázattal vizsgálatainak körébe vonja és így akarata ellen odajut, a hol Geigert látjuk, a kit pedig nem igen szeret és a ki neki sem volt valami szivbeli jó barátja. Ezzel nagyjában az előttünk lévő utolsó évfolyamot is jellemeztük, a melyet ezennel be akarunk mutatni.

A sort maga Graetz nyitja meg „Spuren des deuterо-jesaiianischen Ideengangs in der zeitgenössischen und späteren Literatur“ czimű értekezésével. G. azon ismeretes tényből indul ki, hogy Ésaiás könyvének utolsó 26 fejezete egy a babyloni fogságban élt prófétától való. „Ezen kritikai feltevés egyáltalában nem árt a prófétia fogalmának, mert igazságára nézve közönyös, hogy Chaldäa bukása és a judäai nép ujjá születése 150 avagy 10 évvel előbb hirdettetett-e.“ A kérdés az, hogy a próféta befolyást gyakorolt-e az irodalomra, továbbá, hogy nyilvánosan trrtotta-e beszédjeit vagy csak megírta-e és rejtve tartotta, mig a véletlen napvilágra nem hozta és végre vajjon nagy gyülekezetben az egész babyloni zsidó község jelenlétében mondta-e el vagy csak szük, bizalmas körben. Ha sikerül bebizonyitanunk, hogy kortársai

vezett cikkben על שפת אגם מים-mal értelmezem, „ελος tavat, de nem a tó parját jelenti, mert, mondja Dr. P., בהרא annyi tesz mint valami-ben benne, nem pedig valami rajta.“ Engedelmet kérek ebben tévedt a bíráló, mer בהרא vagy הרי mindig annyit jelent mint a segítő rag: val, vel, továbbá mellett, valami irányban, valami felé. Már Mussafia בהרא cikkben helyesen magyarázza עם-mel. Én pedig Aruch compl. III. 182 lapon valami 25 bizonyítékot hozok föl ezen nézet mellett. Ezen rész azonban még nincs közzé téve, de III, 1 lapon בהרא cikk végén már utalok arra, hogy בהרא gyakran valami helyiség határ és irány jelölésénél szokott használatni és éppen egyebek közt, a nevezett אילסים דטבריא rá utalok. Ezt nem lehet tehát másképp fordítani mint a tiberia Iلسis mentében, mellett, vagy is ha אילסים = ελος: akkor על שפת אגם מים a tó mentében, irányában, partján.

b) Ruth Rabb. elején álló ugyan e kitételt tehát hasonlóképen kell értelmezni.

c) Koheleth rabbában szintén így.

Ha e szerint a בהרא kitétel nem csak hogy nem czáfolja, de még erősen bizonyítja az én felfogásomat, különösen ha az általam idézett jerus. Sebiith IV, 35 c elbeszélését vesszük tekintetbe (hol בהרא אילסים דטבריא mást mint ελος vagy ἰλος mocsárt nem jelenthet): akkor nincs alapos ok ezen felfogástól eltérni. Mindazon által az igazság kedvéért fölemlítém M. Kehuna nézetét, hogy אילסים = ἰλος = εἰλεος = barlangot is jelent. Tehát nem vettem el M. Kehuna nézetét teljesen, sőt hatalmas bizonyítékot — ugyan azt, melyet Dr. Perls ur fölemlit, hoztam föl mellette és pedig jer. Erubin V, 22 b végén. — בוטיתא דטבריא רבא, vagy, mint Aruch hozza, בהרא נטיטא רטבריא kitételt különben én is barlanggal értelmeztem l. Aruch compl. II, 40.

Megengedve tehát, hogy Tiberias főiskolája barlang fölött állott legyen is, azért ebből még a jerus. Kilajim idézetre mit sem lehet következtetni, sőt teljes lehetetlen אילסים-re emendálni, 1-ször mert ott csak הוין מטיילין באילסים áll. Hogyan lehetne ezt úgy fordítani, hogy N. N. tanítók iszapos, mocsáros helyen sétáltak, vagy Dr. P. szerint sáros barlangban? Ha ott a barlangban sétáltak volna, hogyan vették észre a külföldről megérkezett koporsókat? És miért sétáltak volna a sáros barlangban, hova tán a koporsókat szállították?! Mert ha oda nem szállították, hogyan vehették volna azokat a barlangból észre?

2-szor Éppen a szükséges szó טבריא hiányzik a nevezett idézetben. Genesis Rabb. 96-ik fej. pedig, mely ugyanazon relatíot hozza, ép ellenkezőleg mondja בפילי שהוין לטבריא hogy a tudósok. Tiberiason kívül eső pilákon sétáltak, mikor a megérkezett koporsókat észrevették.

Végre még כיפה-ra vonatkozólag megjegyzem utólagosan, hogy perzsául chofg annyit jelent mint temető, כיפתא דקיסרין tehát = Caesarea temetője.

Dr. Kohut Sándor.

Történelmi adatok.

Héber kutforrások és adatok Magyarország történetéhez. Irta Dr. Kohn Sámuel. Budapest 1881. Külön lenyomat a „Történelmi Tár“ 1879. és 1880-ik évi folyamából.

E könyv, mely 168 lapra terjed, több érdekes, részben új — részben kiegészítő és fölvilágosító adatokat tartalmaz, melyek a magyarok- és a magyar zsidók történelmére vonatkoznak. A kitünő és buzgó szerző a hazai történelemnek kiváló szolgálatot tett e műve által, miért méltó elismerésben részesült a hivatott köröknél. E lap keretébe azonban nem vág ezen speciális, alapos történelmi forrásgyűjtemény tudományos bírálata, tehát is-

mertetéséül több nevezetes adatot, melyek a hazai zsidókra vonatkoznak, e helyütt közölni fogunk:

Bizonyítékul, hogy zsidók a legrégibb időtől fogva a magyarok közt éltek, — sőt maga a kazár fejedelem is zsidó volt — nagy hivatalt viseltek, kitünik Chaszdaiben Jiczchák ibn Sápírút leveléből, mit a tudós író becses könyvében bő magyarázatokkal ellátva közöl.

Chaszdaiben Jiczchák ibn Sápírút, kordovai államférfiúnak Horvát- és Magyarországon át József, kozár béghez küldött levele. 955 körül.

Chaszdaiben Jiczchák ibn Sápírút, az orvostudományban, nyelvészetben s az államügyek vitelében egyaránt kitünő férfiú, ki a héber, latin és arabs nyelvet egyforma alapossággal bírta, Kordovában, III. Abdarráhmán udvarán, 940 óta kiváló szerepet vitt.

Rabbi Chaszdaiben Jiczcháknak — nyugodjék békében! — a kozárok királyához intézett levele!

Én tölem, Chaszdaiben Jiczchák ben Ezrától, a Szeferádban élő Jeruzsálemből száműzöttek egyik fiától, uram királyomnak szolgájától, a ki színe előtt órczájával földre borul és meghajol Fölsége nagyságának örökös székhelye felé, messze földön örvend jólétének és örvend nagyságának s nyugalmanak és kezeit felnyújtja égbeli Istenéhez, hogy hosszabbítsa meg napjait az ő királyságában Izraelnek közepette.

Ki vagyok én és mi az életem, hogy levelet merek intézni uram királyomhoz, és méltósága dicsőségét fölkeresem? De én bizom az igazság utjában s az egyenesség ösvényében. Minő ereje lehetne az elmének, hogy szép beszédmódot találjon azoknál, kik a száműzésben vándorolnak, (ösi) lakhelyeikről megfélemedeztek, kiktől távozott az uralomnak felsége, kiknek számára a sanyarúság és büntetés napjainak hosszú sora jött, és kiknek zászlói az országban nem láthatók? Mi ugyan, a száműzetés gyermekei, Izrael menekültjei, uram királyomnak szolgálói, biztosságban lakunk tartózkodásunk helyén; mert a mi Istenünk nem hagyott el bennünket és oltalma nem távozott mitőlünk. Történt ugyan, a midőn vétettünk Istenünk ellen, hogy bennünket megbüntetett s megszorította derekainkat, és az Izrael fölé rendelt állami tisztviselőket arra indította, hogy számára robottiszteket rendeljenek, hogy nehezsék meg igájukat és sanyargassák vad dübben, úgy hogy meg is alázkodtak és sok gonosz veszedelem érte őket. De midőn Istenünk látta az ő nyomorúságukat és szenvedésüket, és oda volt a legjobb s a legerősebb; az ő rendelete engem a király elé állított, ki nek kegyét velem megnyerette s szívét felém fordította, nem az én érdemeimért, hanem az ő kegyelme és szövetsége miatt. Ez által a szegény nyomorult bárányok üdvöt találtak, sanyargatóik keze meggyengült, kezök többé nem büntetett s igájok könnyebb lett Istenünknek irgalmából.

Tudja meg uram királyom, hogy országunknak, melyben lakunk, neve a szent nyelven: Szeferád, az Izmaelitáknak, ez ország lakosainak nyelvén pedig: ál-Ándálus. A birodalom fővárosának neve pedig Kordova; hosszasága 2500 rőf, szélessége 1000, s balra fekszik attól a tengertől, mely egész a ti országotokig huzódik és a nagy tengerből jő, mely körül fogja az egész földöt. E város és ama nagy tenger közt, melynek mögötte lakott ország nincsen már, 9 fok van, az égnek azon fokait értem, melyek közül a nap, a csillagászok szerint, minden egyes napon egyet halad, és melyeknek minden egyes foka a földön 66²/₃ mil-t tesz ki, minden mil pedig 3000 rőföt; így 9 fokban 600 mil találtak. S az egész földet körülvevő nagy e tengertől egész Konstantinápoly városáig 3100 mil, Kordova városának távolsága azon tengernek partjától, mely egész a ti országotokig huzódik, pedig 80 mil. S én úgy találtam a tudósoknak könyveiben, hogy Kozárország a hosszaságnak 60-ik foka alatt fekszik, a mi 270 mil-t tesz, s a mi épen a Kordovából Konstantinápolyba való utnak nagysága.

Most pedig előbb a szélességnek, ennek határai szerint való megmérésére emlékeztetek, mielőtt (magát a szélességet) meghatároznám. Szolgád tudja ugyan, hogy uram királyom ifjai közül a legifjabbik nagyobb országunk bölcsseinél; de nékem nem szándékom tanítani, hanem csak ismert dolgokra emlékeztetni.

A bölcsök, kik az időket ismerik, azt állítják, hogy a nap pályájának forduló (térítő) pontja a bak s a mérleg házában (cziilagzatában) van, és ezekben az egyenlítőt érinti. E tényállásnak következményéből megtudhatod az országok szélességét, és pedig így: ha vonalat húznának az egész föld körül épen e ponton; akkor, ha a napéjegyen idejében fonal köttetnének a napnak kerekéhez, ez e fonálnak második végéhez épen ezen (egyenlítő) vonal húzásán keresztül érne. Ily módon találhatik mint városunknak (Kordovának) az (egyenlítő) vonaltól való távolsága (földrajzi szélessége): 38 fok, Konstantinápolynak távolsága; 44 fok, és a ti határtok távolsága: 47 fok.

Mindezek elmondására csak az a körülmény birt, mivel nagyon csodálkoztam a fölött, hogy királyságod hire nem jutott el mihozzánk, és felőle (ezelőtt) nem vetünk semmiféle tudósítást sem; azért úgy vélekedtünk, hogy csak az út hosszúsága tarthatta távol mitőlünk uram királyom birodalmának hírért. De annyit mégis hallottam, hogy uram királyom országába a mi országunk lakosai közül ketten eljutottak; az egyiknek neve: rabbi Júda bár Méir bár Nátán, eszes, tudományos és a talmudot értő férfiú, a másiknak, a ki szintén bölcs férfiú, neve: József Hágrisz. Üdv rájuk! Mily szép osztályrészek nekik, hogy abban a szerencsében részesültek, miszerint láthatták uram felségének fényes dicsőségét, alattvalóinak lakhelyét, szolgálóinak helyzetét és az Isten birtokának nyugodalmát. Könnyű Istennek, e nagy kegyelmet rajtam is megmutatni, s azon szerencsében részesíteni engem is, hogy láthassam uram felségét és királysága trónját, és hódolatomat színe előtt bemutathassam.

(Folyt. köv.)

I R O D A L O M.

— Siwche Zedek. Vollständiges Handbuch der Schechita und Bedika. Nach dem Ohel Jizchak neu geordnet und deutsch übersetzt von A. Fridmann.

E munkának rendszeres beosztása mellett, a iolyékony irány és a sechita szabályaink könnyen megérthető magyarázatai is előnyére vannak. Fordító nem követte az eredetinek nehézkes magyarázatait, hanem mint gyakorlott Sochet gyakorlatilag fejtegette a szobványokat. Ajánljuk a munkát, az illető körök figyelmébe.

L A P S Z E M L É.

A „Daily News“ azt írja, hogy egy francia ezredes a tunisi bey által már felfüggesztetett azon rendeletet ujitotta meg, hogy a zsidóknak tiltassék meg Msaken városába jönni.

A Rahmer féle „Wochen-Schrift“ vezércikkében a zsidó hatóságokkal foglalkozik és azon kérdést veti fel, hogy nem volna-e czélszerű a most újra felmerült vallástanítási kérdést egy zsidó hatóságtól megoldatni és szabályoztatni. Ráutal a Badenben uralkodó viszonyokra a hol egy zsidó főtanács (isr. Oberrath) áll a zsidó ügyek élén. A tanács egy miniszteri biztos (keresztény) egy papból (rabbi) és több világi tagból áll. Ezen zsidó főtanács tudta nélkül semmi sem történik, a tanács pedig mindig szem előtt tartja a zsidó község érdekét. A községek egészen szabadok, nincsenek az előljárók önkényének kitéve, a kik a főtanács ellenőrizete alatt állanak és kötelesek mindenben rendeletei szerint eljárni.

Az „Arch. isr.“ a tunisi zsidók szomorú helyzetét ismerteti. A tartományban 80,000 zsidó lakik, ezek között 60,000 szegény. Anyagi és erkölcsi nyomorban sinlődnék, a fanatizmus és kapzsiság áldozatai. Tunis városában 45,000 zsidó él, ezek között 30,000 szegény, ghetto-ban. Erkölcsi romlottságuk párját keresi a zsidó törzs történetében. A despotizmus, nyomor és a legközönsége-sebb erkölcsi törvények ismeretének hiánya okai ezen borzasztó sülyedésnek. Az isteni tisztelet emelése, iskolák alapítása is egyéb jótékony intézetek életbe léptetése egyetlen eszközei a menekülésnek.

„**Jewish Chronicle**“ Conder tiszt visszateért Jeruzsálembe és magával hozta keleti Palaestinába való első kirándulásának eredményeit. Felmér egy 500 □ mfdnyi területet és igen sok érdekes helységnek, a többek között Heshbon, Ammán és Hyrkanos nagy várának Arak el Emirnek terveit és térképeit készíté el. Igen sok emlékkövet talált (Cromlech), érdekes menhirt és régi kőszobrokat. Conder azt véli, hogy Og király ágya (Deut. III, 11) talán ilyen egy cromlech volt. A Nebo hegyén talált cromlecek Balak oltáraitra emlékeztetik. Siloam tavánál egy sziklába vájt csapást fedezett fel.

Irodalmi rovatában különösen Hochmuth Ábrahám vallástanának méltatása vonja magára figyelmünket. Azt mondja: „Ha nem birnök Joseph N. S. jeles angol könyvét a zsidó vallásról, a Franklin Jakab alapítvány bizottságának azt tanácsoltuk volna, hogy ezen művet fordíttassa angolba. Világos és körmönfont irányban előadja a zsidóságnak nagy elveit és hozzácsatolja azon szövegeket (héberül és fordításban), a melyekben foglaltatnak. Továbbá a legkitünőbb rabbik véleményét adja különböző tárgyakról és kimutatja, hogy a biblia eszméi a zsidóktól mindenkor elfogadtattak. A beosztás ki-tünő; az első rész isten ismeretével, a második a hittellel, a harmadik az erkölcsi elvekkkel és a utolsó a pozitív és negatív vallási köteleességekkel foglalkozik. Sokszor a bibliai szöveghez a talmudból és rabbinikus írókból merített idézeteket csatol, úgy hogy a könyv a héberfordítás gyakorlására is szolgálhat. A szombati iskolák tanítóinak és a szülőknak, a kik németül tudnak, a vallásos oktatás igen hasznos kézikönyve gyanánt ajánlhatjuk. A második rész kiválólag hasznosnak látszik, mert sok oly elsőrendű köteleességnek fontosságára utal, a melyet különben a vallásoktatásnál nem elegendő módon szoktak hangsúlyozni. Van p. egy fejezet a felebarát iránti jóakarattal, a hazaszeretettel, a könyörületesség és az ember erkölcsi méltóságáról stb. Hozzá tesszük még, hogy a héber betűk igen világosak s pontozva vannak és a, könyv csekély ára minden családapának, a ki azt akarja, hogy gyermekei ismerni és szeretni tanulják a zsidóságot, lehetségessé teszi megszerzését.“

N. E.

Az életpálya választása.

Minden ember hivatva van saját és más emberek jóllétét előmozdítani, kell tehát, hogy minden embernek bizonyos hivatása legyen, melylyel a közjó előmozdításában közreműködhetik.

Ezt már az előző két cikkben úgy anthropologiai mint ethikai szempontból világosan kifejtettük. Az ember azonban az államnak s társadalomnak is tagja; ez okból szükséges, hogy az életpálya választásánál a társadalmi s nemzeti gazdasági mozzanatokat is tekintetbe vegyék.

Minél egyszerűbb a társadalom, annál egyszerűbbek szükségletei, viszonyai, állami intézményei; annál csekélyebb a foglalkozások száma, annál kisebb mérvű a munkafelosztás is.

Ily társadalomban minden egyes ember maga szerzi a természeti terményeket, azokat maga fel is dolgozza, készítvén belőlök ételmezt, ruházatot, lakást, fegyvert stb.

vezett cikkben על שפת אגם מים-mal értelmezem, „ελος-tavat, de nem a tó parját jelenti, mert, mondja Dr. P., בהרא annyi tesz mint valami-ben benne, nem pedig valami rajta.“ Engedelmet kérek ebben tévedt a bíráló, mer הרה vagy הרי mindig annyit jelent mint a segítő rag: val, vel, továbbá mellett, valami irányban, valami felé. Már Mussafia הרה cikkben helyesen magyarazza עם-mel. Én pedig Aruch compl. III. 182 lapon valami 25 bizonyítékot hozok föl ezen nézet mellett. Ezen rész azonban még nincs közzé téve, de III, 1 lapon נה cikk végén már utalok arra, hogy בהרה gyakran valamely helyiség határ és irány jelölésénél szokott használatni és éppen egyebek közt, a nevezett בהרה אילסים דטבריה rá utalok. Ezt nem lehet tehát másképp fordítani mint a tiberia Iلس mentében, mellett, vagy is ha אילסים = ελος: akkor על שפת אגם מים a tó mentében, irányában, partján.

b) Ruth Rabb. elején álló ugyan e kitélt tehát hasonlóképen kell értelmezni.

c) Koheleth rabbában szintén így.

Ha e szerint a בהרה kitélt nem csakhogy nem czáfolja, de még erősen bizonyítja az én felfogásomat, különösen ha az általam idézett jerus. Sebiith IV, 35 c elbeszélését vesszük tekintetbe (hol בהרה אילסים דטבריה mást mint ελος vagy ἴλος mocsárt nem jelenthet): akkor nincs alapos ok ezen felfogástól eltérni. Mindazon által az igazság kedvéért fölemlítém M. Kehuna nézetét, hogy אילסים = ἴλος = εἶλος = barlangot is jelent. Tehát nem vettem el M. Kehuna nézetét teljesen, sőt hatalmas bizonyítékot — ugyan azt, melyet Dr. Perls ur fölemlit, hoztam föl mellette és pedig jer. Eruhin V, 22 b végén. — בוטיתא דטבריה רבא, vagy, mint Aruch hozza, בהרה נטיטא דטבריה kitélt különben én is barlanggal értelmeztem l. Aruch compl. II, 40.

Megengedve tehát, hogy Tiberias főiskolája barlang fölött állott legyen is, azért ebből még a jeruzs. Kilajim idézetre mit sem lehet következtetni, sőt teljes lehetetlen אילסים-re emendálni, 1-ször mert ott csak הון מטיילין באילסים áll. Hogyan lehetne ezt úgy fordítani, hogy N. N. tanítók iszapos, mocsáros helyen sétáltak, vagy Dr. P. szerint sáros barlangban? Ha ott a barlangban sétáltak volna, hogyan vették észre a külföldről megérkezett koporsókat? És miért sétáltak volna a sáros barlangban, hova tán a koporsókat szállították?! Mert ha oda nem szállították, hogyan vehették volna azokat a barlangból észre?

2-szor Éppen a szükséges szó טבריה hiányzik a nevezett idézetben. Genesis Rabb. 96-ik fej. pedig, mely ugyanazon relatiót hozza, ép ellenkezőleg mondja בפילי שהיון לטבריה hogy a tudósok. Tiberiason kívül eső pilákon sétáltak, mikor a megérkezett koporsókat észrevették.

Végre még כפה-ra vonatkozólag megjegyzem utólagosan, hogy perzsául chofg annyit jelent mint temető, כפתא דקיסרן tehát = Caesarea temetője.

Dr. Kohut Sándor.

Történelmi adatok.

Héber kutforrások és adatok Magyarország történetéhez. Irta Dr. Kohn Sámuel. Budapest 1881. Külön lenyomat a „Történelmi Tár“ 1879. és 1880-ik évi folyamából.

E könyv, mely 168 lapra terjed, több érdekes, részben új — részben kiegészítő és fölvilágosító adatokat tartalmaz, melyek a magyarok- és a magyar zsidók történelmére vonatkoznak. A kitünő és buzgó szerző a hazai történelemnek kiváló szolgálatot tett e műve által, miért méltó elismerésben részesült a hivatott köröknél. E lap keretébe azonban nem vág ezen speciális, alapos történelmi forrásgyűjtemény tudományos bírálata, tehát is-

mertetésül több nevezetes adatot, melyek a hazai zsidókra vonatkoznak, e helyütt közölni fogunk:

Bizonyítékul, hogy zsidók a legrégibb időtől fogva a magyarok közt éltek, — sőt maga a kazár fejedelem is zsidó volt — nagy hivatalt viseltek, kitünik Chaszdaí ben Jiczchák ibn Sápírút leveléből, mit a tudós író becses könyvében bő magyarázatokkal ellátva közöl.

Chaszdaí ben Jiczchák ibn Sápírút, kordovai államférfiúnak Horvát- és Magyarországon át József, kozár béghez küldött levele. 955 körül.

Chaszdaí ben Jiczchák ibn Sápírút, az orvostudományban, nyelvészetben s az államügyek vitelében egyaránt kitünő férfiú, ki a héber, latin és arabs nyelvet egyforma alapossággal bírta, Kordovában, III. Abdaráhmán udvarán, 940 óta kiváló szerepet vitt.

Rabbi Chaszdaí ben Jiczcháknak — nyugodjék békében! — a kozárok királyához intézett levele!

Én tölem, Chaszdaí ben Jiczchák ben Ezrától, a Szeferádban élő Jeruzsálemből száműzöttek egyik fiától, uram királyomnak szolgájától, a ki színe előtt órczájával földre borul és meghajol Fölsége nagyságának örökös székhelye felé, messze földön örvend jólétének és örvend nagyságának s nyugalmanak és kezeit felnyújtja égbeli Istenéhez, hogy hosszabbítsa meg napjait az ő királyságában Izráelnek közepette.

Ki vagyok én és mi az életem, hogy levelet merek intézni uram királyomhoz, és méltósága dicsőségét fölkeresem? De én bizom az igazság útjában s az egyenesség ösvényében. Minő ereje lehetne az elmének, hogy szép beszédmodot találjon azoknál, kik a száműzésben vándorolnak, (ösi) lakhelyeikről megfélemedtek, kiktől távozott az uralomnak felsége, kiknek számára a sanyarúság és büntetés napjainak hosszu sora jött, és kiknek zászlói az országban nem láthatók? Mi ugyan, a száműzés gyermekei, Izráel menekültjei, uram királyomnak szolgálói, biztosságban lakunk tartózkodásunk helyén; mert a mi Istenünk nem hagyott el bennünket és oltalma nem távozott mitőlünk. Történt ugyan, a midőn vétettünk Istenünk ellen, hogy bennünket megbüntetett s megszorította derekainkat, és az Izráel fölé rendelt állami tisztviselőket arra indította, hogy számára robottiszteket rendeljenek, hogy nehezítsék meg igájukat és sanyargassák vad dühben, úgy hogy meg is alázkodtak és sok gonosz veszedelem érte őket. De midőn Istenünk látta az ő nyomorúságukat és szenvedésüket, és oda volt a legjobb s a legerősebb; az ő rendelete engem a király elé állított, ki nek kegyét velem megnyerette s szívét felém fordította, nem az én érdemeimért, hanem az ő kegyelme és szövegsége miatt. Ez által a szegény nyomorult bárányok üdvöt találtak, sanyargatóik keze meggyengült, kezök többé nem büntetett s igájok könnyebb lett Istenünknek irgalmából.

Tudja meg uram királyom, hogy országunknak, melyben lakunk, neve a szent nyelven: Szeferád, az Izmaelitáknak, ez ország lakosainak nyelvén pedig: ál-Ándálus. A birodalom fővárosának neve pedig Kordova; hosszúsága 2500 rőf, szélessége 1000, s balra fekszik attól a tengertől, mely egész a ti országotokig húzódik és a nagy tengerből jő, mely körül fogja az egész földöt. E város és ama nagy tenger közt, melynek mögötte lakott ország nincsen már, 9 fok van, az égnek azon fokait értem, melyek közül a nap, a csillagászok szerint, minden egyes napon egyet halad, és melyeknek minden egyes foka a földön 66²/₃ mil-t tesz ki, minden mil pedig 3000 rőföt; így 9 fokban 600 mil találhatik. S az egész földet körülvevő nagy e tengertől egész Konstantinápoly városáig 3100 mil, Kordova városának távolsága azon tengernek partjától, mely egész a ti országotokig húzódik, pedig 80 mil. S én úgy találtam a tudósoknak könyveiben, hogy Kozárország a hosszúságnak 60-ik foka alatt fekszik, a mi 270 mil-t tesz, s a mi épen a Kordovából Konstantinápolyba való utnak nagysága.

Most pedig előbb a szélességnek, ennek határai szerint való megmérésére emlékeztetek, mielőtt (magát a szélességet) meghatároznám. Szolgád tudja ugyan, hogy uram királyom ifjai közül a legifjabbik nagyobb országunk bölcsseinél; de nékem nem szándékom tanítani, hanem csak ismert dolgokra emlékeztetni.

A bölcsök, kik az időket ismerik, azt állítják, hogy a nap pályájának forduló (téritő) pontja a bak s a mérleg házában (cziilagzatában) van, és ezekben az egyenlítőt érinti. E tényállásnak következményéből megtudhatod az országok szélességét, és pedig így: ha vonalat húznának az egész föld körül épen e ponton; akkor, ha a napéjegyen idejében fonal köttetnének a napnak kerekéhez, ez e fonálnak második végéhez épen ezen (egyenlítő) vonal húzásán keresztül érne. Ily módon találtatik mint városunknak (Kordovának) az (egyenlítő) vonaltól való távolsága (földrajzi szélessége): 38 fok, Konstantinápolynak távolsága; 44 fok, és a ti határtok távolsága: 47 fok.

Mindezek elmondására csak az a körülmény birt, mivel nagyon csodálkoztam a fölött, hogy királyságod hire nem jutott el mihozzánk, és felőle (ezelőtt) nem vetünk semmiféle tudósítást sem; azért ugy vélekedtünk, hogy csak az ut hosszúsága tarthatta távol mitőlünk uram királyom birodalmának hírével. De annyit mégis hallottam, hogy uram királyom országába a mi országunk lakosai közül ketten eljutottak; az egyiknek neve: rabbi Júda bár Méir bár Nátán, eszes, tudományos és a talmudot értő férfiú, a másikkak, a ki szintén bölcs férfiú, neve: József Hágrisz. Űdv rájok! Mily szép osztályrésük nekik, hogy abban a szerencsében részesültek, miszerint láthatták uram felségének fényes dicsőségét, alattvalóinak lakhelyét, szolgálainak helyzetét és az Isten birtokának nyugodalalmát. Könnyű Istennek, e nagy kegyelmet rajtam is megmutatni, s azon szerencsében részesíteni engem is, hogy láthassam uram felségét és királysága trónját, és hódolatomat színe előtt bemutathassam.

(Folyt. köv.)

I R O D A L O M.

— Siwche Zedek. Vollständiges Handbuch der Schechita und Bedika. Nach dem Ohel Jizchak neu geordnet und deutsch übersetzt von A. Fridmann.

E munkának rendszeres beosztása mellett, a rolyékony irány és a sechita szabályaink könnyen megérthető magyarázatai is előnyére vannak. Fordító nem követte az eredetinek nehézkes magyarázatait, hanem mint gyakorlott Sochet gyakorlatilag fejtegette a szobványokat. Ajánljuk a munkát, az illető körök figyelmébe.

L A P S Z E M L É.

A „Daily News“ azt írja, hogy egy francia ezredes a tunisi bey által már felfüggesztetett azon rendeletet újította meg, hogy a zsidóknak tiltassék meg Msaken városába jönni.

A Rahmer féle „Wochen-Schrift“ vezércikkében a zsidó hatóságokkal foglalkozik és azon kérdést veti fel, hogy nem volna-e czélszerű a most újra felmerült válástani kérdést egy zsidó hatóságtól megoldatni és szabályoztatni. Ráutal a Badenben uralkodó viszonyokra a hol egy zsidó főtanács (isr. Oberrath) áll a zsidó ügyek élén. A tanács egy miniszteri biztos (keresztény) egy papból (rabbi) és több világi tagból áll. Ezen zsidó főtanács tudta nélkül semmi sem történik, a tanács pedig mindig szem előtt tartja a zsidó község érdekét. A községek egészen szabadok, nincsenek az előljárók önkényének kitéve, a kik a főtanács ellenőrizete alatt állanak és kötelesek mindenben rendeletei szerint eljárni.

Az „Arch. isr.“ a tunisi zsidók szomorú helyzetét ismerteti. A tartományban 80,000 zsidó lakik, ezek között 60,000 szegény. Anyagi és erkölcsi nyomorban sinlőnek, a fanatizmus és kapzsiság áldozatai. Tunis városában 45,000 zsidó él, ezek között 30,000 szegény, ghetto-ban. Erkölcsi romlottságuk párját keresi a zsidó törzs történetében. A despotizmus, nyomor és a legközönségebb erkölcsi törvények ismeretének hiánya okai ezen borzasztó sülyedésnek. Az isteni tisztelet emelése, iskolák alapítása is egyéb jótékony intézetek életbe léptetése egyetlen eszközei a menekülésnek.

„Jewish Chronicle“ Conder tiszt visszateért Jeruzsálembe és magával hozta keleti Palaestinába való első kirándulásának eredményeit. Felmér egy 500 □ mfdnyi területet és igen sok érdekes helységnek, a többek között Heshbon, Ammán és Hyrkanos nagy várának Arak el Emirnek terveit és térképeit készíté el. Igen sok emlékkövet talált (Cromlech), érdekes menhirt és régi kőszobrokat. Conder azt véli, hogy Og király ágya (Deut. III, 11) talán ilyen egy cromlech volt. A Nebo hegyén talált cromlechek Balak oltáraitra emlékeztetik. Siloam tavánál egy sziklába vájt csapást fedezett fel.

Irodalmi rovatában különösen Hochmuth Ábrahám vallástanának méltatása vonja magára figyelmünket. Azt mondja: „Ha nem birnök Joseph N. S. jeles angol könyvét a zsidó vallásról, a Franklin Jakab alapítvány bizottságának azt tanácsoltuk volna, hogy ezen művet fordíttassa angolba. Világos és körmönfont irányban előadja a zsidóságnak nagy elveit és hozzácsatolja azon szövegeket (héberül és fordításban), a melyekben foglaltatnak. Továbbá a legkitünőbb rabbik véleményét adja különböző tárgyakról és kimutatja, hogy a biblia eszméi a zsidóktól mindenkor elfogadtattak. A beosztás kiünő; az első rész isten ismeretével, a második a hittel, a harmadik az erkölcsi elvekkel és a utolsó a pozitív és negatív vallási köteleességekkel foglalkozik. Sokszor a bibliai szöveghez a talmudból és rabbinikus írókból merített idézeteket csatol, úgy hogy a könyv a héberfordítás gyakorlására is szolgálhat. A szombati iskolák tanítóinak és a szülőknek, a kik németül tudnak, a vallásos oktatás igen hasznos kézikönyve gyanánt ajánlhatjuk. A második rész kiválólag hasznosnak látszik, mert sok oly elsőrendű köteleességnek fontosságára utal, a melyet különben a vallásoktatásnál nem elegendő módon szoktak hangsúlyozni. Van p. egy fejezet a felebarát iránti jóakarattal, a hazaszeretettel, a könyörületességgel és az ember erkölcsi méltóságáról stb. Hozzá tesszük még, hogy a héber betűk igen világosak s pontosva vannak és a, könyv csekély ára minden családapának, a ki azt akarja, hogy gyermekei ismerni és szeretni tanulják a zsidóságot, lehetségessé teszi megszerzését.“

N. E.

Az életpálya választása.

Minden ember hivatva van saját és más emberek jóllétét előmozdítani, kell tehát, hogy minden embernek bizonyos hivatása legyen, melylyel a közjó előmozdításában közreműködhetik.

Ezt már az előző két cikkben úgy anthropologiai mint ethikai szempontból világosan kifejtettük. Az ember azonban az államnak s társadalomnak is tagja; ez okból szükséges, hogy az életpálya választásánál a társadalmi s nemzeti gazdasági mozzanatokat is tekintetbe vegyék.

Minél egyszerűbb a társadalom, annál egyszerűbbek szükségletei, viszonyai, állami intézményei; annál csekélyebb a foglalkozások száma, annál kisebb mérvű a munkafelosztás is.

Ily társadalomban minden egyes ember maga szerzi a természeti terményeket, azokat maga fel is dolgozza, készítvén belőlök élelmet, ruházatot, lakást, fegyvert stb.

Az életpálya ily viszonyok között nehézséget nem okoz. De minél műveltebb a társadalom, annál bonyolultabb természetű állami és polgári intézményei is annál nagyobb a kereseti ágak száma, annál nagyobb a verseny és ily körülmények között nehezebb az életpálya választása is. „Die Wahl wird hier zur Qual.“

A művelt államokban az ős termelés legalább 8 különböző foglalkozási ágat, az ipar legalább 80-at, a forgalom 6-ot, a kereskedelem 50-et mutat fel; ha még hozzá számítjuk a hivatali — az ügyvédi az orvosi, a papi, a tanítói, az irodalmi, a művészeti, a katonai s egyéb szellemi foglalkozásokat; akkor el kell ismerni, hogy nem könnyű a szülőkre nézve az arra való elhatározás, minő irányban képeztessék ki gyermekeiket.

Valamint az egészséges embernél agy, sziv és gyomor összhangzóan működnek, ép úgy szükséges a társadalmi életben is, hogy az embernek foglalkozásai között bizonyos egyensúly legyen, összhangzás uralkodjék.

De a szociális téren is burjánzik az előítélet, mely az életpálya választásánál gyakorolja káros befolyását.

Az európai társadalom még nem méltatja eléggé figyelmére a munkát és az ipart. Itt még nagy tiszteletben áll az egyenruha és a reverenda, míg a munkás ruhája gyakran megvetés tárgya szokott lenni.

Egészen más módon állnak a viszonyok az új világban.

Amerikában minden ember akármily becsületes munka által a legmagasabb polczra vergődhetik; ott a cipész mestersége mellett még magas hivatalt is viselhet. James Garfield napszámos, kocsis, tengerész, tanító, ügyvéd, senator, dandár-tábornok, kongressusi tag és végül az egyesült államok elnöke volt.

Edison pinczér, ujságárus és gépész volt, most pedig 90 hasznos találmánya által Amerika leghiresebb férfiaihoz tartozik.

Nem szenvedünk ugyan mi sem hiányt katonai akademiákban, kereskedelmi szakiskolákban és jogakademiákban; de a munkások számára való kézmű-iskolák, tanműhelyek, könyvtárak, és olvasótermek még mindig a ritkaságok közé tartoznak. A magasabb rendű életpályára lépők számára az állam és az egyház ösztöndíjakat alapított, de a kézművesekről és az iparosokról eddig még nem igen gondoskodtak.

Az iparkiallitásokon kitüntetik ugyan a munkát; de ki részesül e kitüntetésben? A vagyonos, a gazdag, az üzlet főnöke, míg annak, ki tulajdonképen e munkát készítette, még nevét sem említik.

Ha az állam és a társadalom a munkások és iparosok kiképzését, fizetését, a munkaidőt, a munkások továbbképzését, buzdítását és ezek viszonyát a munkaadókhöz szabályozni fogja, akkor elérkezik majd az idő is, hogy a szülők inkább hajlandók lesznek gyermekeiket az iparos pályára szálni, akkor mindenki véralkata, tehetsége, egyéniségének megfelelő foglalkozást fog választani, s mindenki tehetsége és módja szerint fog az állam jóllétének előmozdításához hozzájárulni.

A szülők igen gyakran lánghéznak s valami magasabb pályára hivatottnak tekintik gyermeküket; ez nem egyéb vak szülői szeretetnél.

De minél magasabb az életpálya, annál több időbe és pénzbe kerül az arra való kiképzetés; azért lényeges hibának tartom a szülők azon eljárását, hogy ilyenkor vagyoni viszonyaikkal nem számolnak eléggé.

A ki szellemi hivatást akar választani, annak testi egészség és szellemi képesség mellett még anyagi eszközökre, azaz vagyonra is van szüksége.

A kinek szellemileg kell fáradozni, hogy a kitűzött szellemi cél eléréséhez és a mellett még nélkülöz, nyomorodik és csak a legnagyobb fáradsággal és gondnal bírja az élet napi szükségleteit megszerezni, az kétszeresen nyomorult, és még nagyobb lesz az ő megelégedetlensége, ha önismeretre jut, a mennyiben ily körülmények között

hivatásában a legtöbb esetben csak a gépiességig, konkludálásig és nem a kellő tökélyig viheti.

Czél szerű volna tehát, ha középtanodáinkban és főiskoláinkban a tandíjakat jelentékenyen fölemelnék és csak az lehetne tandíjmentes, ki szegénységi bizonyítványa mellett a felvételi vizsga alkalmával jó emlékező tehetségének, élénk képzelő erejének gyors felfogási képességének és kitűnő előkészültségének bizonyosságát adja.

Mit észlelünk azonban jelenleg?

A középiskolák a zsufolásig telve vannak, míg a csekély számú ipaztanodákat alig látogatják néhányan. Ugyan azon elhibázott fölfogás és eljárás tapasztalható a leányok életpályájának választásánál is. Jóllehet, mai napság már a nők is választhatnának többféle becsületes kereseti ágat, a mennyiben mint pénztárnokok, táviró-tisztek, könyvelők, betegápolók alkalmazhatók, mégis majdnem kizárólag képezdékbe tódnak. Valjon bir-e a leány egészséges lélegző- és beszédszervekkel, élénk fölfogással, jó emlékező tehetséggel, erős idegrendszerrel, türelemmel, gyermekek iránti szeretettel, a tanulásra való képességgel, vagy áll-e szülőinek rendelkezésére a kellő vagyon a tanuló leány anyagi támogatására; azt csak a legkritkább esetekben szokták tekintetbe venni.

(Vége köv.)

Lederer A.

Levelezések.

A l f ö l d i l e v é l .

Tisztelt szerkesztő ur!

Engedje meg, hogy b. lapjában az alföldi falsi zsidó tanítók helyzetéről és társadalmi állásáról, különösen pedig községükhöz való viszonyáról egyet mást elmondhassak.

Jól tudom, hogy soraim csak azoknál fognak visszhangra találni, kik elfogulatlanok, s a kikben vallási érzület és humanitás egyesül; mert szerintem csak ily egyénektől várható méltányosság részvét, pártolás és támogatás, amikre a szegény alf. falusi zsidó tanítónak nagy szüksége van.

Jóllehet a tanítói pálya általában véve rögzös, tövises, mégis vannak azon itt-ott rózsák is elszórva; a falusi zsidó tanító utja azonban egy kietlen nagy pusztaság, melyen csak keserűség, gond és nélkülözés található.

A szegény falusi tanító valódi polytheista és mégis váltig vallástalansággal vádolják. Hisz neki a község minden egyes tagját, különösen pedig a rabbit és roshakahalt, (a község feje) is kell imádnia.

Utóbbinak állása a zsidóknál korántsem megvetendő, sőt mondhatom, helyenkint ugyancsak tiszteletet parancsoló tiszteletbeli hivatal az. A falusi roshakahal bir rendszeren némi félműveltséggel, (bár egészen tudatlan volna!) beszél magyarul és németül, (de hogyan?) a paedagogiát és methodikát jobban érti a praeparandiák valamennyi tanárainál és ebbeli szakképzettségét nyilvános vizsgák alkalmával ugyancsak fitogtatja, a tanítóval pedig egész éven át érezteti felsőbbségének súlyát. A tanórák számának megállapításában valódi mester, ebben a közokt. miniszter sem versenyezhet vele. „Minél több, annál jobb,“ ez a jelszava. D. e. 8—12-ig d. u. pedig 2—6-ig v. 7-ig tart az előadás s ez hetenkint nem is tesz többet 48—50 óránál. Nem veszi azonban rossz néven, ha a buzgó tanító ezen minimalis óraszámot még valamivel megtoldja.

A rabbi a bárány szelidségű tanítóval szemben a farkas szerepét játssza. Nemes haraggal telik el az oly tanító iránt, ki profán műveltséggel bir és a törvényben előirt tantárgyakat, nem pedig a bibliát tanítja kizárólag. A tanító az ő szemében „amharaz“ (tudatlan), noha

jómaga szükség esetén nagy nehezen alig tudja nevét aláírni.

Az ily rabbikról szólván eszembe jut a következő episod. Egy hajdu megidéző jegyet vitt a rabbinak, de mert a aninak magának át nem adhatta, mert a tanulás közben nem engedé magát háborgatni, a rabbinénak kézbesíti azt. A rabbi azonban a kitűzött napon meg nem jelent a törvényhatóság előtt s midőn elmardása miatt kérdőre vonták, avval exkusálta magát, hogy mit sem tud a megidézésről. A hajdu persze ameghívó átadását birongotta és a rabbinusnő azzal mentegette magát, hogy ugyis hasztalan szolgáltatta volna át a meghívót férjének, mert a rabbi tudós ugyan, de írni, olvasni nem tud.

Ily emberek zsarnokoskodnak aztán hazafias érzelmű, hivatásukat kellően felfogó, ügybuzgó tanítók fölött!

A szegény falusi tanító még ezen fölül még minden egyes községi tagtól is függ s onnan van az, hogy mindenkinek eleget nem tehetvén, minden év, sőt félév végén összeszedheti sátorfáját és felütheti tanyáját a szomszéd vagy más helységben.

Az alföldi, nevezetesen a nyíri zsidók nagyon toleránsok, a mennyiben gyermekeiket inkább keresztény, mint saját felekezetükbeli tanító által taníttatják, mert — úgy mondják — előbbinek vallásos vagy vallástalan élete nem szolgál például gyermekeiknek, míg ellenben az utóbbié igen. Mindazon által mégis csak zsidóra bízzák gyermekeiket, ha — melamed. Az ügy érdekében, ugyanis azt híven, hogy sorraim az illető helyre jutnak, jónak látom ezen iskolák képét a következőkben ecsetelni.

A Nyírvidék egyik községében egy alacsony, nedves, füstös tanteremből (?) áll az iskola. Jó, hogy az iskolamester meggörbedt ember, különben gyakran bezúzná fejét az alacsony mennyezetben. A mester ur az udvaron sétál épen, fején fekete bársony sapka, testén a hosszú czafrangos kaftán, szájában pedig a hosszú száru pipa, melyből óriási füstfellegeket bocsát ég felé, amidőn egyszerre a tanfelügyelő betoppan hozzá. Jóllehet a tanító nem fogadja őt valami vendégszeretően, mégis tovább megy, míg a tulajdonképeni iskolába ér hová a tanító is elkiséri, kihez hasztalan intéz különféle kérdéseket magyar, majd német nyelven, mert ez, lábát a lóczára téve, nem épen illedelmes posiczióba helyezi magát és oly arcot vág, mely elárulja, hogy nem érti ezen nyelvek egyikét sem. Egyre csak a csunyán kiejtett „he?“ szót ismételteti, melyet oly gestikulációval kísér, hogy lehetetlen benne az önhittség és szemtelenség bizonyos nemét föl nem ismerni. Szerencséjére a tanfelügyelő érti egy keveset a jargont, a tanító pedig hallott valamikor németül beszélni és így még is csak megy vagy a konversáció.

Ezen helyesen elnevezett c h é d e r t nem szükséges szellőztetni, mert nem akadályozza a fris levegő behatását zár vagy ablak. A papiros is megteszi ugyan azt a szolgálatot, mit a drága üveg és legalább nincs valami nagy kár, ha betörik is. Hogy tehát ily kezdetleges szerkezetű ablakok mellett az iskolások egykönnyen meg ne hüljenek, mindegyik fején télen nyáron egyaránt ott ül a hatalmas sapka, mely oly szoros tartozik tulajdonosához, mint a lágyló a csigához.

Ilyen iskolákból aztán oly ifjak kerülnek ki, a milyent nem rég volt alkalmam látni. Ezeket szintén batorokodom néhány vonással bemutatni. Környékünkön történt, hogy egy fiatal theologus, (bachur), kit valami utonálló bántalmazott, ügyét a bíró elé vitte, ill. közvetítő által a törvény elé vitette. Nem lévén hozzá szokva rendez és tárgyilagos beszédhez, remegett az istenadta egész testén. Miután se magyarul se németül beszélni nem tudott, a hozzá intézett kérdésekre csak is közvetve,

egyik pártolója által válaszolhatott. Utálatos mimikával, s folytonos hadonázás kíséretében igyekezett ros jargonban magát megértetni. Egész beszéde „séker“ „emesz“ és több efféle szóból állt. Így p. a bíró azon kérdésre, mikor tájban történt az eset, azt felelé: „so zwischen minche und márev.“ (napnyugodtkor).

Ez való, hamisítatlan tény. Ily neveltetésben részül itt a fiatalság, mely hivatva volna a társadalom és haza javát előmozdítani.

S az ily egyének vallási ürügyek alatt kéregetve barangolják be az országot vagy annak egyes vidékeit, és azon zsidók, kik művelt tanítójukat megvetik, ezeken gyakorolják jótékonyágukat, meg nem gondolván, hogy ez által csak tétlenségüket, restségüket támogatják és hogy ilyetén szerencsétlenné teszik őket egész életükre, mert elfojtják bennök a jellem és becsületérzetnek csiráját is. Hány tehetség vész el ily módon? Ez baj gyökeres orvoslása által a társadalomnak sok jóra való, hasznos polgárt, felekezetünknek pedig számos buzgó hivat lehetne megmenteni.

A jobb gondolkozású zsidó mind ezek láttára szánakozással telik el s töri fejét azon eszközökön, melyekkel ezen, a zsidóság testén rágódó rákfenét el lehetne távolítani.

Vigasztaló az egész dologban az, hogy az ily tünetmények az ország csak némely vidékén észlelhetők, de még azon tudat, hogy a felvilágosodás, a helyes vallási és társadalmi eszmék sugarai a legelhagyottabb rejtekbe is, a legelfogultabb szívhez is eljutnak s hogy ilyetén vidékünket sem fogják elkerülni.

A művelt, felvilágosított rabbik működése után a helyes irányú iskola a leghatalmasabb tényező e kórallapotok megszüntetésére; ezeket támogassuk, védelmezzük és pártoljuk tehát szóval és tettel, minden erőnkől, egész szívünkkel és egész lelkünkkel! *)

Rosinger Márton.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Lederer jubilaem. A napi lapokból értesültünk hogy a fővárosban mozgalom indult meg Lederer Ábrahám izr. képezdei tanár működési jubilaemának megtartása céljából. A rendező bizottság már meg is alakult; tiszteletbeli elnöke dr. Schnierer A., egyetemi tanár, elnöke pedig Herzog Emil, főv. tanító. Reméljük, hogy az ünnepély a köztisztületben álló férfiu érdemeinek meg fog felelni.

— A nagykanizsai izr. hitközség ujonnan választott előljárósága szakosztályokra oszlott. E szakosztályok egyik legfontosabbika, a gazdasági szakosztály, melynek elnöke a közügyekben buzgó tevékenységet kifejtő Ebenspanger Lipót ur. A mint értesülünk, legközelebb azon indítvány előterjesztésével foglalkozik, mely szerint a hitközség iskoláját úgy alakítaná át, hogy ott fiuk és leányok egy folyosón együtt ne legyenek, hanem az épület egyik szárnyában a leányok számára külön iskolatermek építtessenek. Bizton reméljük, hogy a nagy szakértelemmel jeleskedő férfiu dicséretes törekvése nem fog ellenkezésre találni s a hitközségi előljáróság tanügyét a kor és a célszerűség kívánalmai szerint fogja tovább is fejleszteni, eddig sem hagyván kétséget az iránt, hogy mindig kész a célszerűség kívánalmainak áldozatok árán is megfelelni. Ez által intézményeit, melyek eddig is szépen virágzanak, még magasabbra fogja emelni.

*) E sorokat azért közöltük, mert meggyőződésünk szerint a takargatás által meg nem szüntetjük a bajt, lapunk egyik főczélja pedig a köztünk elharapódzott hibákat lehetőleg kiirtani. Föltűnő mégis előttünk, hogy az általunk jól ismert és buzgósága miatt nagyon tisztelt szobolesmegyei tanfelügyelő az ily állapotokat megtűri.

— Hochmuth Ábrahám — veszprémi főrabbi urnak azon beszéde, melyet a veszprémi „Chebra-Kadisa“ évszázados jubilaumának 1882. jan. 1-én tartott ünnepélye alkalmával mondott, külön füzetben is megjelent, ára 20 kr. Az egész jövedelem a veszprémvárosi kórház alaptökéjének gyarapítására van szentelve.

— O Felsége a király Brüll Miksa királyi tanácsos és földbirtokosnak a közügyek és közjó előmozdítása körül szerzett érdemei elismerésül a „dományi“ előnév használhatóságának engedélyezése mellett, saját és törvényes utódai részére a magyar nemességet adományozta.

— Londonból sürgönzik, hogy a Lordmayor az oroszországi zsidó üldözések ellen tiltakozás céljából meetinget hívott össze, mely a Mansionhousban fog megtartatni.

— Voloczyskán, oroszországban, a prisztiv meghagyta, hogy január 3-ikáig (15-ikéig) az összes osztrák zsidóknak el kell hagyni a községet; vagy külföldre kell menniök, vagy pedig 50 versztnyre az orosz határtól az ország belsejébe költözniök. Mivel a kitűzött ideig nem minden zsidó család tett eleget a rendeletnek, annak szigorú foganatosítását elrendelte.

— A napokban érkeztek be az orosz miniszteriumhoz a zsidó-bizottság első jegyzőkönyvei, melyeket azonnal a különféle indítványok szerint csoportosítottak. A legtöbb indítvány igen kedvezőtlen a zsidókra nézve. Sok kerület a zsidók kitiltását követeli, mások imaházaik bezáratását, a legtöbbben pedig a thalmud-iskolák betiltását s majdnem mind kivétel nélkül a külön zsidó adó megszüntetést. Öt kor-

mányzóság és kilencz kerületi gyűlés az iránt folyomódott, hogy tiltsák meg a zsidóknak a pálinka mérést és házalást.

Az „Iparos Ügyi Közlöny“ fenállása szellemi leg és anyagilag biztosítva lévén, elhatároztam, hogy a január hó 21-re ígért 3-ik számot már január hó 14-én adom ki, miről midőn a n. é. közönséget értesíteni szerencsém van, tisztelettel kérem a lapom terjesztésére vállalkozott szives gyűjtőket, méltóztassanak gyűjtő iverket hozzám mielőbb annyival inkább visszaküldeni, hogy a kellő időben tájékozva legyenek a nyomtatandó példányok száma iránt, mert felesleges példányokat nem nyomtatandók. — Kiváló tisztelettel Deés, (Erdély) 1882. január hó 1- H a v a s G y u l a, az „Iparos Ügyi Közlöny“ szerkesztője és kiadó tulajdonosa.

Szerkesztői posta.

Schn. B. Rájecz. A legközebbi számban. Szerencsétlenség bennünket minél gyakrabban. A lapot el fogjuk küldeni az illetőknek.

K. S. Pécs. Dolgozatainak mindig szivesen szorítunk helyet. A kértet alkalmilag el fogjuk küldeni. Köszönjük a küldeményt; a másikért Pestalozzit adjuk cserébe.

R. M. T. Lök. Kivánsága szeptint jártunk el,

L. Á. Budapest. Térészüke miatt a czikk befejezését a jövő számra kellett halasztani.

K. S. S.-a.-Ujhely. Tévedés. Egyik sem jelentkezett. L.-nek küldtem tíz számot.

Kérjük t. munkatársainkat, hogy ne írják dolgozataikat a papír mindkét oldalára, mivel az egyik oldal szedése közben a másik annyira elpiszkolódik, hogy el nem lehet olvasni; továbbá arra, hogy a szerkesztőnek is hagyjanak egy kis margot.

BRUST DÁVID

BUDAPESTEN,

s a s - u t c z a, 13. s z á m,

ajánlja jól felszerelt raktárát mindennemű

rövid-szallag-szött- és fehérnemű árukból, a legjutányosabb árak mellett.

Uj divatu gombok, női pipere czikkek, ingek és nyak-
kendők legnagyobb választékban tartatnak.